

თანამედროე მწერლობა

ანრი რაშქოვარი

13387

სათრანგეთის მმართველობამ ამ თვეში საბოლოო-
 თ გადაწყვიტა ანრი რაშქოვარის დაკარგვას სასლ-
 კალებონიაში გაგზავნით, სადაც ის დატუსაღებული
 უნდა იყოს. გასეთებში სწერენ, რომ რაშქოვარის
 აგებულება ისე საშინლათ დასუსტებულია რაი
 წლის დატუსაღებით ჭათახანი რხეობითი ტანჯ-
 ვითაა, რომ ის სამი თვის უღვით მკვავრებას
 ვერ აიტანს და გზაზე მოკვდება. მართლაც ეს
 თუ არა, ამას მომავალი გვაჩვენებს, ამ მოკლე საწ-
 ში. მაგრამ უაჭველი ვი ისაა, რომ ამ მწერლის
 მოქმედება, თუნდ კიდევ სიკვდილს გადაურჩეს,
 დიდი სნით შეწყვეტილი და შეჩერებული იქნება,
 მწერლობისთვის ის დღეს მკვდარია, და ამ მიზე-
 ზით მწერლობასაც შეუძლია მისი ნაშრომის გან-
 სილვა და დათვლება, თითქო ის სანიადაგოთ გამჭრა-
 ლიყოს დედა-მიწის პირისაკან.

წადგანაც ამ მწერალს დიდი გავლენა ჰქონდა სა-
ფრანგეთის პოლიტიკურ ცხოვრებაზე, და წადგან
მისი ნაწერა, ლიტერატურული მხრით, შესანიშნავ
წარმატებას წარმოგვიდგენს უწინდელ მწერლობას-
თან შედარებით, ჩვენ საჭიროთ ვთვლით წარმოუ-
დგინოთ აკრებულის მკითხველებს რეპროდუქციის შე-
მოკლებული ბიოგრაფია და მისი მწერლობის კრი-
ტიკული დაფასება, სხვა მის მსგავს მწერლებთან
შედარებით და მისი საკუთარი სახიანთის, განვითარ-
ების და ძალის გამოკვლევით. რეპროდუქციის ნიჭი,
ცხოვრება და მოქმედება კი ღირს იმით, რომ მათ
აწერას საკმაოდ სივრცე და ყურადღება მიეტყოს...

I

ანრი რეპროდუქციის დაიბადა 1830-ში. მისი ნამ-
დვილი სახელია — გრაფი ვიქტორ-ანრი დე რეპ-
როდუქცი-ლიუსე. მამა მისი ლეგიტიმისტი იყო (ქველე-
ბური მონარქიის და წესის მომხრე), მაგრამ დედა
კი რეპროდუქციის რესპუბლიკელი ჰყავდა, და ამ დედამ
გამოზარდა მისი გრძნობა და გონება. რეპროდუქციის
სახელობა ერთობ ღირსი იყო. მამა მისი თავს ირ-

ჩენდა სსკა და სსკა ვოდევილები წერით, და თვითონ აწნის ადრევე დასჭირდა ლუკმა-პურის საშეგნელათ შრომაში და სამსახურში გაბმა. ოცი წლისა შევიდა ის სამსახურში, და თან სსკა და სსკა გამოცემებში წერით შოულობდა ის თავის და ოჯახის საზრდოს. მაგრამ მთელი თუთსმეტი წლის განმავალბაში მის შრომას — სამსახურში იყო თუ გაზეთებში, გამოცემებში, თუ თეატრში — დიდი მნიშვნელობა არა ჰქონია. რეჰიორი ისევე ისე უცნობი და შეწუხებული იყო, რეგორც თითქმის დასაწყისში. მაგრამ ამ თუთსმეტი წლის განმავალბაში ის ერთგულათ შრომობდა, ბევრს კითხულობდა, ყველაფერს იბედა და აკვირდებოდა, ისე, რამდენით მისთვის ეს დრო სრულიად არ დაკარგულა.

რეჰიორი მსახურობდა რაღაც დაბალ საწინსაშე ჰაროიის საქალაქო გამგეობაში, რაცა ფოგიერთმა მისმა ნაწერებმა «შარვიკიში» მკითხველების ყურადღება მიიქცია. ამ ნაწერებში რეჰიორი სსკა და სსკა აქტიორების და აქტორისების თამაშობას აწიგდა და აფასებდა, — იმ დროს თავისუფლათ და გულწრფელათ წერა ბეჭდვა მარტო ამავსე შეი-

ძლებოდა. წმინდა მისმა უფროსებმა (და განსაკუთრებით მაშინდელმა პრეზიდენტმა ოსმანმა) შენიშნეს, რომ მათ ჩინოვნიკს დიდი ნიჭი ჰქონია, იმინი გადაბირება მოინდომეს და მაშინვე ვაშაგორიც მოუძატეს და ადგილიც უკეთესი მისცეს. მაგრამ წმინდა იმწამსვე სამსახური მიატოვა, რადი იგრძნო, რომ ბონაპარტიელები მის მოქმედებას და გადაბირებას აზიარებდნენ, და მასაქეთა ის ერთიანთა მწვერულთან და პოლიტიკას მიიქცა.

მწვერულთან მაშინ სწორეთ ცუდ მდგომარეობაში იყო, ერთი რომ აწავის ყუჩნაჯის ან გაზეთის გამოცემა ან შექმლა, თუ ამის ნებას მმართველობა ან მისცებდა; და მმართველობა, რასაკვირველია, მარტო იმისთანა პირობებს აძლევდა ამ ნებას, ვისაც ან ან ერიდებოდა, ანა და იმედიც ჰქონდა ჩემსკენ იქნება. მეორეთ, — როგორც ვი გაზეთი ან ყუჩნაჯი უსიამოვნო რასმე დაბეჭდიდა, იმას მაშინვე ორიოდე «გაფრთხილებას» მისცემდა მმართველობა — საფუძვლიანს თუ უსათ...

აწვიან დაეძებდა და არც აწვიის ამასე ლაშაწკი და სჯა შექძელა — და მეტე გამოცემას დროებით დასურწადენ, ან მთლათ ერთიანათაც მოსზობდენ. ამას გარდა, რადგანაც აწვიის პოლიტიკურ სავგებზე ლაშაწკი უმიხათ არ შექძელა, თუ გამოცემელს რამოდეს ათი ათასი ჭრანკის გირაო არ ქქონდა შეტანილი მმართველობასთან ნაღდ-ფულად, და რადგანაც გასეთის გამოცემა ერთობ დიდ-ძალ ფულს თსოულობს სოლმე, გასეთებში და უურწალებში განსაკუთრებითი ხმა და გავლენა ფულის მეპატრონეს ეძლეოდა, და მწერალი ვი უკანასკნელ პლანზე იდგა. ფულის მეპატრონე, რასაკვირველია, უოკელათვის იმას შამობდა, ვაი თუ გასეთი დამისურწან და ფულის ზიანი მომცენო, და ამ მოსზრებით რაც შეიძლებოდა უფრო მოწიწებით ეპურობოდა მმართველობას და უფრო ხელ ფესს უგოჭავდა მის მოწინააღმდეგე მწერლებს, ისე, რამ ამ უკანასკნელ მწერლებს თითქმის განძრევის და ხმის ამოღების საღავათი არც ვი ქქონდათ.

არ შეიძლება წარმოიდგინოს კაცმა რა მდგომარეობაში იყო საფრანგეთის პოლიტიკური მწერლობა

ბა და განსაკუთრებით ზარეკელი გასეთები 1866-მდე. მათში უმთავრესი სძა და გავლენა, ფულების მკატრლრეების და მძარტებლობის გამომისობით, ისეთ მწერლებს ქმნიდათ, რაგორც სან მარჯე უინარდენს, ლემუანს, ნეკტრს, გერუბ, აგენს და სხვ. და სხვ. ამ მწერლების ხასიათი იმაში მდგომარეობდა, რომ გაუგებარი, ან მარტო ასიოდუ ნასწავლი კანდისტვის გასაკები ერთ რამე წვრილმან ნაკლულებას გამოკვიდებოდნენ და სწერდნენ გაუთავებელ სტატიებს ისეთ სავსე, რომელნიც სასოგადოებას თითქმის არც კი შეუხებოდენ. გასეთები—და უუჩნალები დაუბოლოებელი სტატიებით იუვენ გავსებული სსკა და სსვა ისტორიულ გამოძიებებზე, ძველ-მწერლობაზე, ანსეოლოგიურ ძიებაზე, ან რრიოდუ დიზლომატიურ სიტუკაზე, რომელთაც არც დიდი მნიშვნელობა, არც დიდი აზრი აჩაიგერი ქმნიათ. მაგიერათ, თუ უუჩნალ-გასეთები სასოგადოების მდგომარეობას და გულას წადილს არ ეხებოდენ, არც სასოგადოება ჭკიდებდა ხელს უუჩნალ-გასეთებსა, და პოლიტიკური მწერლობა თან და

დან უფრო და უფრო მდაბლდებოდა, მიიმდებოდა და ხუსტდებოდა.

იმ დროს პოლიტიკურ მწერლობაში მარტო სამოადე შესანიშნავი მწერალი იქცეოდა საზოგადოების უზრუნველს, ამიტომ რომ საზოგადოების გულის წადილს მარტო ისინი ესებოდნენ ნიჭიერთა და შეუზოგრათ: შრუდონი, პრეგო-შარადოლი და ედმონდ აბუ. მაგრამ შრუდონს მმართველობამ და სიღარიბემ გასეთის გამოცემის შეძლებას არ მისცეს, ის უფრო წიგნების ბეჭდვით მოქმედებდა, და უკანასკნელ დროებაში არც ნამეტნათ საფუძვლიანათ სინჯავდა და არგვევდა საზოგადოებრივ საქმეებს. პრეგო-შარადოლის ნიჭი ისეთ-ნაირს წვრილმან მიზანს მისდევდა (ორჯენიელების ამდლებას და ისეთს ერთობ წმინდათ გალესილ იარაღს სმარობდა, რომ მისი ნაშრომი და მისი დაცინვა მარტო ნახვადი მკითხველისთვის იყო გასაკები, მარტო მცირეოდენ წრეს შეესებოდა და აღეგებდა. ედმონდ აბუს ძალუმ სიტუვას გი ნაპოლეონმა ოქროს ლაგაში აუღვა, მოფურებით, დახატუებით, დაჯილდოებით ერთი სიტყვით მოუიდვით. და ამ ნაირათ მამინ.

დელო მწერლობა უგავლენო და უმნიშვნელო წეს-
ბეჭდვაში მდგომარეობდა, უძვობესი მწერლები და
ტალანტები კი ნიადაგ ლაგამ-ავრულები იყვნენ—
სან ძალით, სან მოქროთაძვით.

სათრანგეთის საღსს და სასოგადოებას დიდხანს
ის წმუნება ქქონდა, რომ ჩვენი სასოგადობრივი
საქმეები ერთობ ჩინებულათ მიდიან და მშვენიერი
და გონიერი მმართველების სელშია სათრანგეთის
ბედით. ნაზოლეონი იმ დროს ყველას გენიოსათ,
გულთმისნათ და მოხერხებულ კაცათ მიანხდა. ყვე-
ლას ეგონა, რომ რასაც ის დაიწყებს—ჩინებულათ
გათავდება, ყველას ასსოვდა უიროში და იტალია-
ში გამარჯვება, ყველას ნამდვილ სასოგადობრივ
დამშვიდებათ მიანხდა ის ჯარისა და საარბაზნების
შემწეობით საღსის გაწრეება, რომლის ძალითაც
სათრანგეთში იმპერია დაარსდა. ამის გამეორებით
ვინც მმართველობის წინააღმდეგ ხმის ამოღებას
გაბედავდა ხოლმე, მისი სიტუვა ყველას გამჭრიახ
ხობის და ჰატოლსანი სასოგადობრივი ერთგულ-
ბის გამოთქმათ კი არა, უცნაურ დარდიმანდობათ
ან თავის გამორჩენის სურვილათ მიანხდა...

ამასობაში საფრანგეთის მწერლობაში ერთი ხალხი იკვლავა და მიმართულებას დააჩნდა. დაიბნდა თუ არა მეორე იმპერიას, იმან მაშინვე ბევრი ნიჭიერი და გავლენიანი მწერლები გადაიბირა, ადგილების და შემოსავლიანი ღირსებების დაწიგებით და ფუფუნით მოყიდვითაც. იმისთანა მწერლები, როგორ თეოფილ გოტიე, ანსენ უსსე, ენესტ ივედო, ალბერტი სეკონ, როკპლან, ალ. დიუმა (შვილი), სარდუ და ბევრი სხვანიც იმპერიის მისწრესე გადავიდნენ და იმპერიის მაქებადნი თუ არა შეიქნენ, მამაკებულნი მანც ალარ იუგენ. და რადგანაც იმათ მანცა და მანცა სურდათ საზოგადოების უწყაღლებას თავიანთ ნაწილებსე მიეჭრათ, გამომწყეს ნიადაგი იმ ზნეობის და ცხოვრების შეფერვა და ვითომ ვარგის მსრით გამოსატვა, რომელიც, მეორე იმპერიამ საფრანგეთში შემოიღო. იმათ თხზულებაში მუდამ დარდიმანდული დიდგაცური ცხოვრება, ფუფუნ მიჯნ ტველობა, ბინძური აჩმიუობა, ზნეობის მუიდელი ქალების გაღელილი ცხოვრება და სხვ. დასხვ. იყო აწერილი, და მკითხველი საზოგადოება განსაკუთრებითი მადით ეწაფებოდა ამ უმიზნო და უსეირო მწერ-

ლობას. წოდებები, კომედიები, დრამები კრიტიკული სტატიები, ერთი სიტყვით, თითქმის ყოველნაირი მწერლობა დიასტების ცხოვრების აწერათ, მათი უზნეობის უნაიანათ გამოხატვით გადაქცა, და რაც უფრო და უფრო მცირდება და პოლიტიკურა გასეთების მკითხველების რიცხვი, მით თან და თან უფრო მრავლდება ამნაირი სადიასტო თსულებების მკითხველები.

ამ სასიათის მწერლების მაგალითმა და დასმარებას საფრანგეთში მალე ერთნაირი ყურნალ-გასეთები დაბადა, რომელშიაც პოლიტიკის, კრიტიკის და საზოგადოებრივი მეცნიერების მაგიერათ იწერებოდა და იხვეებოდა სხვა და სხვა დიასტების და მათი თაყვანის მცემლების ტანსაცმელი, ყოფაქცევა, მიხვან-მოხვან და საიდუმლოები. ვინ ვისთან ცხოვრობდა, ვინ ვის ყვარობდა, ვის ვინ უღალატა და ვისგან ვინ რამდენი იხესსა, რომელ კლუბში ვინ რა წაგო და რომელ თეატრში ვინ რომელი აქტრისა დახატოვა ვახშმათ, — ამეებსე სჯიდენ და სწერდენ ეს ახირებული ყურნალ-გასეთები. და რადგანაც პოლიტიკურ გასეთებს პირი-აქრული ქქონდათ, რადგანაც

ისინი ვაება სტატიებს სწორდენ ისეთებს, რომ მათი წაკითხვა და გაგება თვითდასაფიქრებლად უძნელდებოდათ, მკითხველი სასოგადოება ამ ადვილ და მოხიბლულ მწერლობას მიაწკა და მის კითხვას შეეხვია. აი ამ მწერლობას დაერქვა «მცირედი მწერლობის» სახელი (La petite presse).

ეს მწერლობა რომ ყველას უყურადღებოთ მიეტოვებინა, სასოგადოების გონებას და სასიათს ამით დიდი ვნება მიეცემოდა. მაგრამ ბევრმა ჩინებულმა და ნიჭიერმა მწერელმა მისგან, რომ შესაძლებელია ამ მხარე და სუბუქი მწერლობის სერიანათ გამოყენება პოლიტიკური, სასოგადობრივი და სხეობითი მხრითაც. იმისთანა ნიჭიერი მწერლები, რომლებიც ლეო ლესჰესი, რიუხტ ვილმო (არდენელი ჰარტიისა), ყულ კლარტი (ზომიერი რესპუბლიკელი), ყულ ვალესი (ადიკალი), ანრი რომანოვი, ედუარდ ლოკრუა და ბევრი სხვანი ამ «მცირედი მწერლობის» ასპარეზზე გამოვიდნენ, ზოგი რომლებიც ლიტერატურული კრიტიკოსი, ზოგი რომლებიც თეატრების მიმომხილველი, ზოგი რომლებიც «ქანტეზისტი», ზოგი რომლებიც მკითხველთან შესაუბრო.

მათი ნაწერი ნიადაგ სუძარული და რხუნჯური უნდა
 ყოფილიყო, რაზედაც უნდა ელაზარაკნათ შიგ, და
 ნიადაგ «მარწყელი ცხოვრების» წერილმან, უბრა-
 ლო და უმნიშვნელო მოგვლენებს უნდა შესებოდა.

ამ მწერლებში, რომელნიც თითქმის ყველანი უც-
 ნაური ნიჭის პატრონი და რხუნჯობით სავსენი
 იყვნენ, მკითხველების ყურადღება ყველასე უფრო
 რომღორმა მიიქცია. მის ნაწერში პირდაპირ გამო-
 ხნდა ანა თუ მარტო მწერლის გაუზომველი ნი-
 ჭი, სტილის განვითარებული ხასიათი და დაცინვის
 სიმძლავრე, მაგრამ თან პოლიტიკური მიზანი და
 გონიერებაც. რომღორის მკითხველებმა მალე შენი-
 შნეს, რომ ის სულ სხვა ნაირათ ირჩევდა თავისი
 სტატიების საგანს, ვინემ დანარჩენი მისი თანამოდ-
 მენი; მის ნაწერში მალე შენიშნეს, რომ რაზედაც
 უნდა დაეწყო იმას ლაზარაკი, აქტრისას ასაღ-იუბ-
 გებზე, თუ უკანასკნელი კომედიის სათაურზე, რომ-
 ელიმე ბანკირის ხასის ეკიზაუსე, თუ გამორჩენილი
 მწერლის ასაღ წიგნზე, ან მხატვრის ასაღ სურათ-
 ზე — ყოველთვის და ყოველგან ის ისეთ მხარეს
 შეესებოდა, ისეთ თვისებას და შედარებას მოძებნი-

და, ისეთს შოლტს გადაკრავდა მაშინდელი მძაბრთებ-
ლობის სისტემას და ზნეს, რომ მკითხველს აქ-
ტრისაც ავიწყდებოდა და ეკიზაუცი და მესხიერებაში
მარტო იმ შოლტის ტკლაცუნის და ის დატინვა
წებოდა. ანტ ერთ გარემოებას და მოვლენას არ
გაუშვებდა ისე რომღობრი, რომ წამე უცნაური გა-
დაბმით ან დასლავებით არ გამოეყენებინა ის მეო-
რე იმპერიის წესების და პირების წინააღმდეგ და
მკითხველში ამ წესისა და პირების შეზინსლება და
სიძულვილი არ ჩაეწვეთნა. დატინვა, იწონის, სატკა-
ცშია, — ერთი სიტყვით ყოველწინაი მწერლური ია-
რალი სინჯა და სცადა იმან ერთი მიზნის მისაღ-
წევას: იმას უნდოდა საფრანგეთის იმპერიის მის-
სარათ აგდება, მისი გავლენის მოსპობა და საბო-
ლოლო დატემის მომზადება.

ამნაირ წერაში შეიძინა რომღობრმა ცოტაოდე-
ნი სახელი, სწორეთ იმოდენა, წამდენიც საჭირო
იყო იმისთვის, რომ შიშშილით არ მომკვდაჩიყო
და მის ნაწერს ალაგი ეპოვა ყოველ გამოცემაში და
შირდაზიერი გუა გატკეზნილი ქქობოდა მკითხველ

საზოგადოების გულისკენ. ამასობაში 1868 წელი-
წადიც დადგა. *)

II

ნაზოგადოების ცხოვრებიდან მკითხველმა იცის, რომ მექსიკიდან საფრანგეთის ჯარის ძალა-უნებურმა დაბრუნებამ და პრუსიის გაძლიერებამ ნაზოგადოების მმართველობის სასკელი გატეხეს საფრანგეთში. საფრანგეთის საფრანგეთს და საზოგადოებამ იგრძენეს, რომ ეს მმართველობა საფრანგეთის ხეივან ან აყრიდა, და ამის მიხედვით უფრო მეტი ყურადღება და დაჯერება უჩვენეს იმ მწერლობას და მმართველებს, რომელნიც ნაზოგადოების და იმპერიის გწინააღმდეგეობდა. საზოგადოებას აღარ სწყადა იმ მწერლების სიტუაცია, რომელნიც ქადაგებდნენ, ნაზოგადოების წინეულებს პატრონობს ჩვენს ქვეყანას, იმის გონებას უკვლავ დაბრკოლებს და გასაჭირის მოძიარებას და დათრგუნვას შეუძლიაო. ის ხედავდა, რომ მთელი თუთხმეტი წლის მმართველობას, სა-

*) რომაელების ნაწერი ამ პირველ პერიოდში შეკრებილია სამ წიგნით: Les Français de la décadence (1865). La grande Bohème (1867) Les signes du Temps (1868).

მეტანი სეირი ვი აჩა, წარადის მეტი აჩა მოუ-
ტანია, და მოძვალში იმას მრავალი «ბნელი ღრუ-
ბლები» ეხვეწებოდა. და ვინც იმას მაშინ ეუბნებო-
და, რომ საქმე ცუდით მიჭყავს იმპერიას, ნახა-
ლეონი ჩვენ სეირს არ დაგვყურის, მოვტყუვდით
მის მოწინააღმდეგეობა და სსკ., იმას ეკუთვნოდა მკი-
თსკელი საზოგადოების უური და გული. ერთი სი-
ტუვით «აშხაზიციას» (მმართველობის მოწინააღმ-
დეგე პარტიას) ამით დიდი მნიშვნელობა და გავ-
ლენა მიეცა.

ნახალეონმა მაშინ ლიბერალობა დაიწყო, იმ გან-
სწავლით, რომ ამ ლიბერალობაში სეირიანათ დაი-
წავლეს და დამწავლეს შემქმნელს ვინმე ომში დაგამარ-
ცხა, და რაღაც გარეთ გავიმარჯვებ შინ იმადნათ
გამქმნიერდები, რომ მოწინააღმდეგეობის მოთხოვნა
და განუმებს შემქმნელა. სხვა და სხვა ვითომ
ლიბერალულ ცვლილებებში, რომელიც იმან მაშინ
გამოიწყო, ერთი განონი იყო, რომელიც წერა-ბე-
ჭდვას ცოტადნათ მდგომარეობას აუმჯობესებდა,
და რომლის ერთი მუხლის ძალით უოკულ პირს
ნება ეძლეოდა მთავრობის დაუგითხვათ და ნება

დაურთველათ დაეარსებია უოკუენაირი უურნალ-გა-
სეთი ან სხვა დროგამოშვებითი გამოცემა. ამ კა-
ნონით სარგებლობა მოინდომა რეშეორმა, რაცა
შინაგანი საქმეების მინისტრის ბრძანებით, იმას «ტი-
გარეში» წერა აღეკრძალა. რეშეორმა გამოაცხა-
და, რომ კვირეში ერთსულ ჩემს საკუთარ გასეთს,
«ო ა რ ა ნ ს», გამოცემო, კანონისაგან დაწესებული
ბე შეიტანა და მართლაც 1 ივნისს 1868 გამოსცა
თავისი გასეთის პირველი ნომერი.

შეუძლებელაა წარმოიდგინოს კაცმა ის შთახეჭ-
დილება, რომელიც მთელი საფრანგეთის და ევრო-
პის მკითხველ სასოგადოებაზე ამ ნომერმა მოას-
დინა. ორასი ათასი ეგზემპლიარი რამდენიმე დღის
განმავლობაში დაიტაცეს, და თითქმის ყოველ ქა-
ლაქში, თითქმის ყველა ენებზე ახლათ და ახლათ
იბეჭდებოდა და ითარგმნებოდა როგორც ეს პირ-
ველი ნომერი, ისე შემდეგებიც. მკითხველები შე-
პირათ სწავლულობდენ მის შინაარსს, ათასნაირათ
სხნიდენ მის გადაგვრადმოკერებს, და თითქმის
ყველანი, შეიურებოდენ თუ არა, «ფარანზე» ჩამო-
აგდებდენ ლაშარაკს, როგორც უწინ ან შემდეგ ტა-

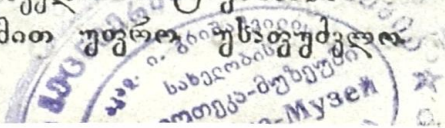
წახსოვს და მოსაკვალს იყო მუსხიფი.

ამ საცდარი შთახედილების მიხედვით ის ვიღაც იყო, რომელიმე წამოწყობის წევრი და იწყო. უწინ რომ მძარტებლობას და ნაზოლეონს და თავს იანათ და ათასნაირი მისგვე-მოხვევით სწერდენ, ამის მაგონი რომელიმე პირდაპირი და ბასტი დაცინვა და შეურაცხყოფა და იწყო, მაგრამ ისე, რომ ვერც-ცხვით ვერ მოხერხდებოდა მისი „ჩახსოვს“ და გამტყუნება. იმან ისეთი ოსტატური და ხელოვნური ირონიის სმარება და იწყო, რომელიმე სვიტის შემდეგ თითქმის არც ერთ მწერალს არ გამოეჩინა, და ეს ჩინებული იარაღი მის ხელში პირდაპირ მი-ჩანს სვდებოდა ისე, რომ მისი მოგონება და მი-სი დაჭრილის მორჩენა შეუძლებელ საქმეთ სდებოდა.

43 387

პირველივე ნომერში, მაგალითად, აი რაები ეწერა: „... რომელიმე შინაგანი საქმეების სამინისტროში შეკედლი იმ მიზნით, რომ შეიტყუოს, რა ბედი ელოდა ჩემ თხოვნას „თარხის“ გამოცემის ნებასთან დაკავშირებით, უფროსმა ჩინოვნიკმა, ის ბრალი დამდვა, ვითომ მე აშკარა მტერი ვიყო ეს ჯანდალი წესების და დამცველი ამ ძველი პარტიებისა.“

ეს დაბრუნება მით უფრო უსაფრთხო იყო,

რომ (აქ მე ეს დასამადავთ აღარა მაქვს) მე გუგუ-
და გუგუ ბონაპარტიისტი ვარ. იმედი მაქვს, რომ მე
ნება მექნება ერთი და ერთი საეკარკლეო გმირი ამო-
ვირჩიო ამ დინასტიაში. ლეგისტიმისტებსა ზოგს
ლუი მეოთხემეტე ურჩევნია, ზოგს — ლუი მეოთხე-
მეტე, ზოგი კი მთელ თავის სიმშატას შარლუ
მუათეს ანდომებს. როგორც ბონაპარტიისტი, მე
ნაპოლეონ მეორე *) მირჩევნია. ამის უფლება მე
ღიანად მაქვს.

«შემადგია კიდევ დაუმატო, რომ ჩემს თვალში
ის სელმწიფის იდეალია. ვერა კაცი იტყვიან, რომ
ის ტასტოე არ მჯდარეოთ, რადგანც მის შემკვი-
დრეს ნაპოლეონ მესამე ჰქვია. რა შეულობა იყო,
ჩემო მეგობრობო, რა შეულობა! არც გარდასას-დი-
არც უსარკებლო ომები, მათი შედეგით — გარდა,
სასადის მომატებით; არც შორებელი ექსპედიციები,
რომლებშიც ექვსას მილიონს სარჯვენ სოლდო, იმ
მიზნით, რომ მოკვლეს თუთსმეტე ფრანკი გადას-
დევისონ, არც სელმწიფის უშველებელი ჯამაგირი,
არც მინისტრები, რომელთაცხს თითოეულს სუთი
თუ ექვსი სსვა და სსვა თანამდებობა აქვს, და თი-
თო თანამდებობაში ას-ას ათას ფრანკს იღებს. აი
როგორი სელმწიფე მირჩევნია მე! ოჰ, ნაპოლეონ
მეორე, უსამზღვროთ მიყვარხარ და მიგვირხარ!...
ვინ გაბედავს თქვას ესა, ვითომ მე ბონაპარტიის-
ტი არ ვიყო?»

*) ნაპოლეონ მეორე პირველი ნაპოლეონის შვი-
ლი იყო. ის თავის დღეში ტასტოე არ მჯდარა.

* * *

«რაკი ასე მტკიცეთ განვმარტე ჩემი პოლიტიკური წმენება, მე ვიმედოვნებ, თუმიცა კი ამის დაჯერებას ვერ გბედავ, რომ რძინიანადური პირები ნამეტანი გაჯავრებით რადი მიიღებენ იმ ჩემ ტვბილას მატკობა შენიშვნებს, რომლის წარდგენა მე ჩემ მოვალეობათ მეწვენება სოლდე. ჩვენ სასელმწიფო პირებს უგელაფური აქვთ (ამისგამო სსვებს არაფერი დარჩენია: პატრონსება, სინიდისი, თავგამომეტება, წმენება. იმათ საუბედუროთ თავიდან ბოლომდე მარტო ჭკუა აკლიათ, დაცინვა, რაგინდ უბრალე იყოს, იმათ აშრობს და აუვითლებს. შეურყეველი უნინანობით ცდილობენ ისინი თავიანთი თავი მართლად სასელმწიფო პირებათ ჩათვალონ. რომელიმე უურნალისტმა რომ დაწეროს, რომ მექსიკაში დამარცხების და გერმანიის ერთობის დაახსების შემდეგ საფრანგეთი ევროპიელ ხალსებს შუა შესამე ხარისხამდე დაეცაო, ჩვენი სასელმწიფო პირები ბევრს არას იტყვიან. მაგრამ იმის შენიშვნა რომ განუდოთ, რომ უფ. რუეს, (პირველ მინისტრს), დაპარაკში ცუდი გამოთქმა აქვსო ** , ან უფ. პინარმა მინიგანი საქმეების მინისტრმა) თავისი თანამემწის სახ. პოლის დათხოვა მოინდომა, მაგრამ ვერ მოასერსაო, ეს ვაყბატონები სურნარვით გაფ-

**) რუე რვერნიელა და მისი ფრანციული დაპარაკი მეტის მეტათ უსამოვნო კილოინაია.

შიგდების და ბრძან-მოწყობები სდების წამდენიმიკ
თვის განმკაცლობაში.

* * *

„მე დიდი ხანია ეჭვი ავიღე, რომ უკუაა ჩემი
უბედურება იქილამ სწამდებს, რომ ერთხელ ჩემ
თავს ნება მივეცი უხატვისტემოთ შევსებოდი მძა-
რებლობის ერთი წევრის ლურჯ მუნდირს. მინისტ-
რების პასუხისმგებულობა რომ მომეთხოვა, წასა-
კვირველია მათი იმწამშივე პასუხისტებაში მიტე-
პითურთ, ვინ იცის, იქნება დღეს ვიტყვებუნატო-
რა შევიქნებოდი. წას ვამბობ, ამდენ ხანს დროც
მქნებოდა, ამ თანამდებობილამ გადავეყენებინეთ ვი-
დეც.“

ნუ დავივიწყებთ, რომ ეს პირველივე ნომერში
იყო დაბეჭდილი, და შემდეგი წიგნების უინაარსი
და კილო ბეჭათ უფრო მასვილი და უსამიანია.
მაგრამ იმ დროს საფრანგეთის მწერლობის კილო
ისე თავდაკავებული და რბილი იყო, რომ ამ ასაღ-
მა კილომ, ამ ენამ და დაცინვამ მთელი საფრანგეთი
შესძრა. რომელორამდი ნაპოლეონის მძაბრებლობაზე
ამ ხანით წერა და აზრის გამოთქმა არავის გაუბე-
დავს. ამან გაუკვალა გზა რომელორის ხასკლს და
ტავლანს.

III

«თანანი» კვირისში ერთსულ გამოდინდა. თითო-
ეული მისი ნომერი ახალ ისწათ სვდებოდა გუულში
ნახლელენის მმართებლობას და დინასტიას. უგულს
გრძნობდა, რომ ამ უცნაურმა და მანანდი უნახავმა
დაცინვამ ნახლელენის გავლენას თესვი მიატყნა. ამ
დაცინვას უგულს იგებდა, უგულს თანაუგრძნობდა,
უგულს აძლიერებდა, და ავრცულებდა. მმართე-
ბლობამ ითმინა მთელი სამი თვის განმავლობა-
ში, მაგრამ რაცა დანახს, რომ რაშქორის გავლე-
ნს თანდათან დიდებოდა და ნახლელენის სასული-
კი—უფრო და უფრო მტირდებოდა, მოინდობა
რაშქორის გავლენის მოხვობა უგულსნიანი სამუ-
ხლებით.

სსკა და სსკა რაშქორის მწეჭლებში, რამელ-
ნიც თულის გულისთვის ახადა სკუთარი დაბალი
თავმთუვარეობის დასაკამყოფილებლათ არავის და
არაიერს დაწოგვენ და ძნათ არიან უწმინდესი საქ-
მე და უხატოლსნესი კაცი ტალასით და ცილის-
წამებით გასვარონ, გამოდებს რაშირდე იმისთანა,
რამელნიც მმართებლობის ბრძანებით რაშქორის

მაგებსსეუღგენ. ერთი იმათგანი ჰოლშეული ემიგრანტი, ვილანტ სტამინოვსკი (სტამინო) იყო, და მეორე — მანშაღი. ორივემ, ჰოლიციის პრეჰერის დასმარებით ისეთი თისულებების ბეჭდვას მიჰყვეს ხელი, რომელშიაც რომეორსე ათასნაირი ცილის წამება და სიტრუე იყო გამთქმული. იმათ რომეორის წარსული ცხოვრება გამკვირვებელი, თავისებურათ აქსნათ და გადაესწავთერებათ თითოეული მისი ნახიჯი და სიტყვა, ზედ საკუთარი გამგონილი სისამაგლე და ბაიუშობა დაემატებათ, და ამ უშეგარი ცილისწამების მოგროვებით მკითხველი სასოვადობისთვის ჩხევა და დასკვნა მიუცნათ: ამისთანაგან აჩაიერი დაეჯერებათ, ეს სამაგელი და ბოროტი ვაჭარა.

ამ მწერლებს შეეტოოთ, მაგალითად, რომ რომეორს სიუმაწვილეში ერთი ვილანტ აქტრისა ჰეგარებოდა, რომლისგან იმას სამი შვილი ჰყოლდა. მოჰყვენ ისინი, ამის გამონობით, წერას რომ რომეორს გარყვნილი ვაჭარა, დიაცუბში გამომდინდელი დიაცუბის ფულით მცხოვრებელი, და ღმერთმა იცის რა და რა სამაგლობა არ შესწამეს და არ მიაწერეს

იმას ამ უმწველური «ცოდვის» მიხედვით. შეიტყუეს, კიდევ, რომ რომელიმე სანდისხან თეატრებში დაიარსებოდა, სადაც ძლიერ სშირათ მის საკუთარ კომედიებს და ვოდეილებს ანდგენდენ, და ამ წარმოდგენის შემდეგ (ჩვეულებისამებრ) აქტიორებს და აქტრიცებს უმასხინძღებოდა, ანდა მეგობრებთან ვახშმს სჭამდა. ამ უბრალო ფაქტივად მასხივე ის დასკვნა გამოიყვანეს, რომ რომელიმე ქეიფის და ფუფის თანტვის მოყვარე ვადაო, იმას ანც რესპუბლიკა, ანც ახალი აზრები სწამსო, იმას მარტო ქეიფი აქვს მიხნათ და მისთვის სწერს და ბეჭდავსო. შეიტყუეს, აგრეთვე, რომ ის უფრო სშირათ დატინვით ან სუძრობით ლაშარავს იყო ნახევრი და მძამე ვილლიანს მუსაიფს ზინდით ეწიდებოდა, და დაბეჭდეს, რომ გონიერი საზოგადოების და მოღვაწეების მაგიერ რომელიმე მასხრულ და უმნიშვნელო მუსაიფს და მეგობრებს ანის ნახევრიო. დაუმატეს ამაებს, რომ რომელიმე მარტო საკუთარ თავის გამოჩენას, მარტო საკუთარ სარგებლობას ეძებს და ანა საზოგადო საქმის წარმატებასო, ოსტატურათ გადაკრეს, რომ ნაპოლეონმა რომ მოინდლო-

მოს, რომელიც მისი მხრიდან ადვილათ შეეძლება, გათ-
ქირეს გალანძვებს გაცი, შესწამეს ყოველნი ბოროტე-
ბა და სიაკე, და გამოიყვანეს რომელიც ბინძური, უგონური
და უსინდისი ბატონის და სარგებლობის მეძიებელი.

ამ იაზადით უნდა დათ რომელიც გავლენა სალ-
სის თქალში შეემცირებოდეს და მის გულში რომ-
ელიც დატინვის კვალი და სიტყვების მძლავრი
მოგონება იმ ეჭვით ამოეხრცათ, რომ ამ აზრების
გამომთქმელი გაცი თითონ უსინდისი და ბორო-
ტიაო. ანგარიში გვარანათ რსტატური იყო, მით
უფრო, რომ უშუალოდ ცილისწამებას ზოგიერთი გა-
დასწავლებული ფაქტები სიმართლის მსგავსებას
ამჯობდენ. მაგრამ სასოგადოებამ ყური არ უგდო
ამ ცილისწამებას. იმან იმისი მიზანი დაინახა და
მაშინვე შენიშლებით მიავლო ეს თითქმის მარჯობით
დაწიგებულა თსულებები, და რომელიც მაგიერ
იმან უფრო მეტათ მისი ცილისწამებლები და სა-
ზოგადოების პოლიცია შეიძულა და შეიზიზღა

მაშინ ამავე ვითომ-მწერლებმა სხვაგვარი საშუ-
ალების სმარება მოინდომეს. იმათ რომელიც შეატ-
ყობინეს, რომ თუ მთავრობასვე დატინვა და მისი

ლანძვას არ მოსწე, შენ რომ ქალების სასწავლე-
 ბელში თორმეტი წლის ქალი მიგიტია ასახრდელოთ,
 იმას მიუტანთ და წავაკითხებთ შენზე დაწერილ
 ჩვენს ზანგვილსა, რომელშიაც ეწერება, რომ შენ
 გარყვნილი კაცი ხარ, იმ შენი ქალის დედა დიატია
 და ვინ იტის ის შენი ქალი ვინს შვილია ან მისი
 დან-ძმა ვისიაო. რომეფორმა ყველა უწინდელი ტი-
 ლისწამება ჩინებუდი შეუწაცსეოფით და უკადრი-
 სობით აიტანა; მაგრამ რატა ეს ამბავი გაიგო, და
 დაინახა, რომ მისი ყმაწვილი ქალის გულს და სი-
 ყვარულს ათმეკდენ ან უშხამებდენ, მამინვე მესტამ-
 ბეს მივარდა და დუელში გამოიხსოვს, (საფრანგე-
 თში დუელი მწერლებს შუა სშიჩი საქმეს). მეს-
 ტამბემ უარს გამოუტანდა, მე რა ვიცი, რატა მომი-
 ტანეს იმას ვებუღაკო. — მამ გამოუშვებ მაგ ტილის-
 წამებასა? ჭკითხა რომეფორმა. — წასაკვირველის,
 უზახუნა მესტამბემ, ჯა იმ წამშივე რომეფორმი ეტა
 იმას და გაბრანებუდი გუფით კარგა მაგრამ გალ-
 ხა, სეფითა და ჯოხით: ესლა მანტ გამომითსოკ
 დუელშიო. მაგრამ მესტამბემ ის სუდში გამოით-
 სოვს, რომელმაც რომეფორმს ოთხი თვის კადით

დატუსალება გადაწვივითა იმესტამბის გალასვისთვის».

როცა მთავრობამ დაინახა, რომ რომეოვარს ანც გავლენა ეკარგებოდა და მასზე ცილისწამებების გავრცელებით, ანც შეშინებისაგან აკლდებოდა მთავრობის საწინააღმდეგო წერის სურვილი, იმან გადაწვივითა რომეოვარის ჰასუსისგებაში მიცემა და მისი «ფაჩნის» შტრაფებით გავოტრება. ამ მიზნით იმან სამაჩთაღში მისცა რომეოვარი ყრი მისი უკანასკნელი ნომრისათვის, და ეს ყრივე საქმე სასამართლოში იმით გადაწედა, რომ რომეოვარს ყრი წლით დატუსალება და ყდა სუთი ათასი ფჩანის გადასახდი ჯარით დადგეს. ფული მისი ყურნალის ბეს გადასდევინეს, და დატუსალებით კი კერ გაიმაჩვენეს: რომეოვარი ბელგიაში გაიქცა, სადაც იმან თავისი ფაჩნის გამეცემა გადაიტანა.

იმ ნომრებში, რომელიც იმან ბრეუსელში გამოსცა უფრეს სასტიკათ და დაუსოგავლათ იყო გამოსაშვარავებელი ნაზოლეონის და მისი მმართებლობის რიხები და მაგნებელი სასიათი. რომეოვარი ანც ერთს ისეთს შემთხვევას ანც გაუშვებდა, რომლის შემწეობითაც ნაზოლეონისგან მოტანილიენვ-

ბა აშკარდებოდა და მისი ტვინის ან სინდისის
 სისუსტე გამოჩნდებოდა. ის მშვენიერათ სარგე-
 ბლობდა ყველა ამ გვარში შემთხვევებით, გონიერათ
 აგრძობდა და ხსნიდა მათ და ნიადგ ასაღს, უწინ-
 დელსე უდიდეს სიძულვილს სძრავდა მკითხველის
 გულში ნაზოლეონის მმართველობისადმი. თითო-
 ეული ასალი ნომერი ასალ ტეტსლს უკიდებდა მკი-
 თსკელის გრძნობას და ასალ ბრასსა და სიძულვილს
 ანთებდა მის გულში, ასალი დალით და შანთით
 უწვავდა შუბლის განს ნაზოლეონის მმართველობას
 ასალ-ასალ მტერებს შოულობდა მისთვის და დაშ-
 ხმარებს — რესპუბლიკელი პარტიისთვის. და თვი-
 თონ წერის კილა თანდათან უფრე და უფრე
 «უბრადდებოდა», ადვილი განსაკები და დასამასსო-
 ვნებელი ხდებოდა, უფრე მეტს მკითხველებს შო-
 ულობდა და უფრე შირდაპირათ შოულობდა სალ-
 სის გულის გზას.

IV

როგორც კი სასამართლომ როშეორს დატუ-
 სადებს და ჟარნის გადაუწვეიტა, პარიჟში მამინ

ერთი უაწაწა ბრძოლითა გამოვიდა, რომელშიაღ
 ის აზრი იყო გაყვანილი, რომ რომელიმე დიდი
 საბჭოებლთა მოუტანა საფრანგეთს მით, რომ სა-
 ზღალონურ წესს ეყვნებინა ვაზა ჩანცვა და სამასხარა
 ქუდი თვალეზე ჩამოათსატა, საზღალონი იმას
 შიშოვან მტრათ სთვლისა და თუ ჩვენ გვინდა
 დაკამტვიტოთ, რომ საზღალონი, მისი წესი და
 მმართველობა ვაძულებს და გვაწინდებოსა, აუცილე-
 ბლათ საჭიროა, რომ მომავალ კენჭის ურის დროს
 რომელიმე დეპუტატათ ავირჩიოთ. ამ ბრძოლი-
 წას ერქვა რომელიმე-დეპუტატი.

ეს აზრი ელვის სისწრაფით გავრცელდა და შემ-
 დგ ამოწმებების დროს, 1869 წელს, პარლამენტს
 მუშა ხალხმა და ახალგაზდობამ რომელიმე წინ-
 წამოაყენა დეპუტატობაზე კენჭის საყრელათ.

მის წინაგამდგომათ მაშინ უფლ ქავრი იყო. მა-
 შინდელი დაწინაურებული რესპუბლიკელები უფლ
 ქავრს და მის მეგობრებს იმას აზრებდენ, რომ
 თორმეტი წლის განმავლობაში ესენი თითქმის
 არაფერს აკეთებენ, მმართველობას მარტო წვრილ-
 მან საქმეებში ებრძვიან, ხშირათ გამაწყვებასა

ამლეკენი და იმ აზრებს და მიმართულებას ეწინააღმდეგობიან, რომელნიც კისრუბლიკელი პარტიის საფუძველს შეადგენენ. ესენი დაძველდენ, გამორტყინდენ, დროს ახლები გამორვიყნათ, ახლებს დაუცვალონ მაკენმა გზათ, მით უფრო, რომ მაგ „გამომხენილ“ პარტებს უბეჭენათაც პრეზიდენტებში ამოაწვეკენ და პარტიუმა გი ახალი პარტები უნდა წინ წამოაყენოს. ამ აზრით დამარცხდა პარტიუმი უწინდელი დემოკრატები კარნა, გერუ, ტიერი, ყულ ქავრი, და სხვ მათ მაგიერ ამოიწვიეს გამბეტა და ყულ ფერნი. ტიერის და ყულ ქავრის მოწინააღმდეგებმა კითხვების იმდენი სმა მიიღეს, რამდენიც ამ პარტებს ერგათ. ისე რომ მათზე ხელმეორეთ კენჭის უნდასჭირდათ.

ყულ ფავრი და რომელიმე პარტიის მეშვიდე განყოფილებაში იყრიდენ კენჭს. იმათ გარდა იქვე კენჭს იყრიდა ერთი ბონაპარტიული და ერთი სოციალისტი (კანტატკელი). რაკი ანც ერთს ამ ოთხ კანდიდატთაგანს სმის უმრავლესობა ან ერგო, და მეორევე კენჭას უნდა საჭირო შეიქნა, ნაპოლეონმა თავისი მომხრე ჩამოაყენა და მის კენჭის მეტე-

ლუბინთვის ათხრავინა — ყულ-ჭავჭავს მიეცით თქვენი სმა, რომ არამც და არამც რამსტორნი არ ამოინ-
 ნიონა. ამ მიხედვით, ღ იმ მოახრებით, რომ ყულ
 ჭავჭავი არსად არ ამოუჩინათ პრავინციაში, და რა-
 შტორს ვი შემდეგშიაც რწი სამი თვის შემდეგ
 შექმლეს და დეპუტატთ მამსდარყო პირველ გან-
 ყოფილებაში (რომლის დეპუტატი გამბეტა მარსელ-
 საც ამოუჩინა) კენჭის უმრავლესობა ყულ ჭავჭავს
 ერგო (18,267 ყულ ჭავჭავს და 14,780 — რამ-
 შტორს).

ეს ამბავი რომ მისის დამლეკს მოხდა, ნემ-
 ბერში ზარყის პირველ განყოფილებას გამბეტას
 მაგიერი დეპუტატი უნდა ამოუჩინა, და მუშა სალ-
 სმა რამსტორნი გამოიყვანა თავის კანდიდატთ. პირ-
 ველ განყოფილებაში ტუიღრის სასახლე იყოფება,
 სადაც ნაზრეონი ცხოვრობდა. ამ განყოფილებაში
 რამსტორნი ამოინჩინა თავის დეპუტატთ 17,978
 ხმით. მის მოპირდაპირეს გამოჩენილს და შემ-
 ძვლებულ რესპუბლიკულს კანონს მარტო 13,445
 კენჭი ერგო. ბენბარტაელებს ვი — თითქმის სულ
 არაფერი რგებიან. — ამ ამოჩინებით რამსტორნი პრ-
 დიტიკურ მოთავეთ განდა.

გამოვიდა თუ არა ის პოლიტიკურ სხვადასხვა, მაშინვე ასალი და ჩინებულნი წესი შემოიღო. იქი-
რავა ერთი დიდი შალა და შიგ კვირასი ერთსულ
თავის ამომჩხველებს აგროვებდა, პოლიტიკურ სს-
ქმეებსე მათთან მოხალაპარაკებლათ, მათი აზრის
განსაკებლათ და თავისის გამოსათქმელათ. არც ერთს
რესპუბლიკელს იმის უწინ ეს აზრი არ მოსვლია
თავში და მკითხველი ადვილათ მისვდება, თუ რამ-
სიდე სარგებლობა მოსდევს საღსისათვის. ამ აზ-
რის შემოღებას და ასრულებას. მართლაც საღსის
სკა და გონიერი დაკვირვება და გაგება დაიწყო
სასოგადო საქმეებისა, და ეს საქმე ძალე რომ არ
შეწევკეტილიყო რეშქორის დატუსაღებით, იმას
ჩინებულნი გავლენა და მომაკალი ექნებოდა.

ამასთანავე რომეორმა ასალი დღიური გასეთი
დაარსა, რომელსაც იმ სიძღურის სასული დაარქვა,
რომელსაც შარციის საღსი ძღურის, რაცა რეკო-
ლიუციას, იწუებს ხოლმე. «მანსულიკსა» გა-
მოდიოდა იმავე კილოთი დაწერილი, როგორითაც
«ფარანი» იწერებოდა, და პირველივე ნომრისდა იმას

უთვალავი მკითხველი და დამკვირვებელი მოუგონებდა. მაგრამ მისმა დაუსოგველმა დანებებამ და გაიცინებამ ძალე აუტყეს მის რედაქტორს სხვა და სხვა ბონაპარტიული მოთავეების გაბრახვებული წინააღმდეგობა, და ერთ ამისთანა შემთხვევაში შეტრე ბონაპარტიულ რეჟიმის თანამშრომელი გიქტორ ნუარტი გიდეტ მოჭკლავ, რადა ის მასთან სეკუნდანტათ მივიდა, თვითონ პ. ბონაპარტეს გამომთავის შემდეგ.

ამგარემოებით გატეტსლებულმა რეჟიმმა მარსელიუსში თორმეტი სტრიქონი დასწერა, აი ამინარი (მოგვევას უპირატ): „რადა წელიწადია, რადა ჩვენ ვისერსე ვაწივს ამ ბონაპარტების სასლლობის უღელი. ისინი ჩვენ გვტარტვენ, გვამტკებენ და გკლავენ. საფრანგეთის სასლ, რე თუ შენ არ გტონია, რამ საკმადა ამოდენა ძალადობის ტანს და დრთა რამ მას ბოლო მოუღოს?“ მთელი პარტიე ისე აღმტა ამ თორმეტმა სტრიქონმა, რამ გიქტორ ნუარტის დამარსვას რადა ათასი გაბრახვული და უველაფრისთვის დამსადებული რადა შეტრედა, რამელთადა მართლა რეკლამაციის დასწება უნდოდათ.

მაგრამ რომელი და დეკლუზი (გაზეთის «გაღვიძების» რედაქტორი) ძალე დაწმუნდენ, რომ ნაწილურად უთვალავი ჯარი და წარბაზნები დაემზადებია და უმთავრესი სტრატეგიული პუნქტები გიდეტ გაემზადებია იმ განზრახვით, რომ, რაკი ეს გრძელ რევოლუციას ვი აწა წინააღმდეგობას დავწყობს, ერთიანად ამოკაყვლეტვინებ და ჰარბი დიდის ხნის ვადით დამშვიდდება. ამისგან რომელიც მთელი თავისი გავლენა იმას მოანდობა, რომ თავზე სელაღებული გრძელ დაეშალა, რომ შემდეგისთვის, როცა უკეთესი შემთხვევა ჩაუვარდება და სელში და როცა მმართველობა წინათვე დამზადებული არ იქნებოდა, მასთან საბრძოლველად გამოეყვანა. დიდი გაჭირვების და უყარის შემდეგ გრძელ როგორც იქნა დაიშალა, მაგრამ მმართველობამ ჰალატას მოსთხოვა რომელიც ჰასუსის გეზში მიტემის ნება მომეცით, საღისეა ვაწარუთავინი სტატითო. ჰალატამ, წასაკვირველია, ამისი უარი არ უთხრა, და სასამართლომ რომელიც ექვსი თვის დატუსაღება გადაუწყვიტა იმ სტატიის დაბეჭდვისთვის, რომელშიც ნაწილური ავარჯათ

და კატის მკვლელობით იყო გამოყვანილი და რომელ-
 შიაც ზირდაზირი წინააღმდეგობა და მისი ტანტი-
 დამ გადაუდებს იყო ნარჩევი. როცა ამ გადაწყვე-
 ტილების ასრულებაში მოყვანა მოინდომეს და რომ-
 ჟორის დატუსაღება, პარყში აჩუქდება მახდა,
 მაგრამ ის მალე დაამშვიდეს.

V

რომელია რომ დაატყვევებს, პირველათ იმასე
 იხმარეს ის საშუალება, რომელსაც უწინ ანტონო
 მწერალს არ მიაყენებდენ: იმას აღუგზმალეს გასე-
 თში წერა, საჩამ სატუსაღოში იჯდა, თუმიცა სხვა
 მწერლებს ეს ნება კი უფაველთვის ქონდათ. მაგრამ
 თუჯერ თუ სამჯერ სატუსაღოდამაც მოინძა მისი
 სმა. ის ტყვეთ იჯდა, როცა ნაზოლეონმა გერმანიას
 ომის გამოცხადება დაუზირა, და ტყვესე ბევროთ
 უფრო ადრე რომელია აამაღლა სის და თქვა —
 ეს სასარგლო ომიან, ის საფრანგეთს დუშავს ბო-
 ნაზარტეს სასლობის ინტერესისთვის და სხვ. მა-
 გრამ ნამდვილი სმა იმას მაშინ მიეცა, როცა 4 სექ-
 ტემბერს 1870 წ. საღსმა ბონაზარტეს სასლობა

ტასტიდამ გადააყენა და საფრანგეთში რესპუბლიკა დააარსა. რომელიც მასშინ სატრუსადღში იჯდა, მაგრამ ხალხი მის განათავისუფლებლათ წაეიდა, გამოეძღვა, და დიდი ამბით იმ სასასლემში მოჭყვავა, ხაცა ახალი რესპუბლიკის მმართველობა პირველათ შეკრებილიყო ხალხის მოთხოვნის გამო ის მასშინვე «დროებითი მმართველობის» წევრათ იტნეს, მაგრამ—როგორც შემდეგ ყულ ჭავრმა და მისმა ამხანაგებმა გამოაცხადეს,—იმ აზრით, რომ «რომელიც ჩვენთვის გარეთ უფრო საშიში იქნებოდა, ვინემ შიგნითო».

დღეს ყველამ იტის, რომ მასშინდელი «დროებითი მმართველობა» ერთობ უნიჭო და უხანიათლო წევრებისგან იყო შემდგარი, რომელთაც ნამდვილი საქმის, ნამდვილი მზადების და ძალის შექმნის აზრ ესმოდათ რა. მათი აზრი, როგორც შემდეგ ყულ ჭავრმა და ტროშკიუმ ვალატასში გამოაცხადეს, იმაში მდგომარეობდა, რომ მმართველობის ძალა «რადიკალების» და მუშა ხალხის ახალგაქმლათ ესმინათ, მასშინ, რომელსაც მათი მოვალეობა ის იყო, რომ საფრანგეთი გერმანიელებისგან, გარეშე მტრი-

საგან, დაეცვათ. იმ ჰაწაწა თავმოყვარეობით და ჰაწაწა ღიხსებით ნამეტნათ გაბერილ შიშებს, წოგორც უფლ ჭავრი და მისი ამხანაგები იყვნენ, ვერც მამულის გაჭირვებამ, ვერც სახელის და რესპუბლიკის დატვის საჭირებამ, ვერც დაავიწუეს ის წვრილმანი უსიამოვნება, რომელიც იმათ მუშა სალსმა და რადიკალებმა კენჭის ურის დროს მიაყენეს. იმათ დაბალღმინებულ თავმოყვარეობას გერმანიელი კი არ მიაჩნდა თავის — ესე იგი მამულის — მტრათ, იმათ რაშტოანის ამომჩხველების და ლუი ბლანის მოძსრეების ჯიბში ჩაჭყლადათ, და იმის მაგიერ, რომ შმარტებლობის ძალა მოლტკეს წინააღმდეგ ესმარათ, ეს ვითომ ბრძენები, ეს უკუდო-თავმოყვარეულები, მამულის გასაჭირის დროს, საფრანგეთის მუშასალსს უმარტავდენ ბრძოლას და წინააღმდეგობას!...

ამ კატებს თავიანთ დღეში არც შრატტიკული ცხოვრება და მდგომარეობა გაუცნიათ, არც ლანათიანი «დალაგებით» ლაზარაკის და „რესების“ თქმის მეტი გაუჩიგებიათ რამე. იმათ გაგება არ ჭეხნიათ არც სამხედრო საქმეების, არც იმ წყარო-

სამ სომ ვერან იფიქრებს, ვითომ მინისტრის
გვდილს გიუების მოჩინა შექმლას: ამისი თქ-
მას მოასწავებს, ვითომ მინისტრები ერთი
ამეში მინტ იუენენ გამოსადეგნი, და ეს, სომ,
მარათ უსაფუძვლო აზრი იქნება.»

ამ გვარი დანინა და სუმრობა რადი ასანს-
ებს მეითსგელს, ის არც სიცილს სძრავს, მაგრამ
აგიერთ საშინელი ძალით რჩება მის ტვინში და
ესსიერებაში და სასოგადო კონებაში ის იმ კვალ-
ს და გაკლენას სტოვებს, რომელსაც უოკვლთვის
ჩინს მტკიცეთ გამოთქმული მარჯვე და საფუ-
კლიანი მოაზრება.

აი, ამ მარჯვე და საფუძვლიანი მოაზრების
მტკიცეთ გამოთქმაში მდგომარეობდა უმთავრესი
ძალა იმ ჩინებული და საუკარელი მწერლისა, რომ-
ელმაც დღეს სალი-კალედონის კრის მჭამლებს
შუა ის ცოდვა უნდა მოინახოს, რომ ერთგულათ,
თავგამოქცეულათ და გაბედვით ემსახურებოდა
თავის წმინდა და მოძვლიან საქმეს — რესპუბლიკის
დაარსებას საფრანგეთში.

6. სკანდელი.

301.19

6636

(ვიქტორ ჰიუგოსი)

ვინც სიჭრუვის და ბოროტების დროს
გასდა მქადაგად ჭეშმარიტების,
იმას ვეძახით ჩვენ სჯულის-გამდგომს,
გნსთვლით მას ღვთის-ჩისსკად დაძტრად კაცებო

რა ზატივს-გცემდით მართალ სიტყვას?
და მის მოქმელს ნაცვლად რას მივაგებდით?
სიგვდილი ემაგ მატურ ს...
ვკარს-აწვით ქრისტი! ჩვენ ვლადადებდით.

გაღილეიმ სთქვა, მიწა ბრუნავს,—
ბოროტად ჭვიცხეს, სტანჯეს ამისთვის...
სხანს, რომ ბუნების განონი არის,
რომ ჩვენ—კაცების წამატებისთვის

უკეთესები ვკარს უნდა ეცვან,
შეგვწირონ იმათ თავისუფლებას,
მოაკლდნენ ჩვენთვის თვალის სინათლეს,
გვიმხსკერძლენ სული, გული, გონება,

მარად იშრომონ მოუვასისათვის,
მათ ოფლი ღვარდნ და სისხლი სთხიონ,
და ჩვენგან კია ამ ღვაწლისათვის
ცუდი სახელი ვილდეთ მიიღონ...

301.19

5 636